

Pleinlaan 2 (lokaal 0B033)
1050 Brussel

www.cavavub.be
info@cavavub.be
tel: 02 629 24 34

Geïnterviewde:

Karel Poma (1920-2014)

Minister van Staat, 2009

Baron, 2005

Staatssecretaris voor Milieu in de regering-Tindemans I, 1974-1977

Vlaams Minister van Cultuur en Vice-Voorzitter van de Vlaamse Executieve, regering-Geens I, 1981-1985

Doctor in de Scheikunde, Rijksuniversiteit Gent

Voorzitter van het Liberaal Vlaams Verbond, 1968-1970

Voorzitter van de OVM, 1966-1974

Voorzitter van de RIBZ, 1993-2005

Auteur van onder meer *Actie vrijmetselaren* en *De Verlichting belicht*.

Interviewer:

Jimmy Koppen, Centrum voor Academische en Vrijzinnige Archieven

Plaats van interview:

Woning van de geïnterviewde, Kerkelei 40, Wilrijk

Datum:

Donderdag 10 juli 2014, 10u00-12u00

Totaalduur van de opname, bewaard in het digitaal depot van CAVA:

01:38:51

Gebruikte afkortingen:

CVP: Christelijke Volkspartij

GLB: Grootloge van België

GOB: Grootoosten van België

HV: Humanistisch Verbond

HVV (in deze context): Humanistisch-Vrijzinnig Vormingswerk

OF: Onafhankelijkheidsfront

OVM: Oudervereniging voor de Moraal

RIBZ: Raad voor Inspectie en Begeleiding niet-confessionele Zedenleer

VUB: Vrije Universiteit Brussel

Voorafgaande opmerking:

Doel van het interview was vooral om dieper in te gaan op de oorlogsherinneringen van de geïnterviewde. Maar het gesprek evolueerde logischerwijze in de richting van zijn vrijzinnig-humanistische engagementen.

00:15

Om te beginnen misschien, als we blijven bij de oorlogssituatie. Gewoon even samenvattend: wat heeft u gedreven of wat heeft u aangezet tijdens die periode?

Als ik het nu naga – ik ben in 1920 geboren – ik ben nog een van de zeer zeldzame, gelukkig voor mij, die nog in leven is en die nog herinneringen heeft. Mijn atheneumtijd was nochtans van '32 tot '38... Het scheen allemaal ver van ons te zijn. Ik ben dan naar de universiteit gegaan. Op dat ogenblik was het Spaanse Burgeroorlog. Die oorlog was praktisch gedaan en dan was het die zaak met Finland. En dan is 10 mei gekomen, en dan was de toestand ineens volledig veranderd. Ik ben dan verder op de universiteit gebleven, want ik ben doctor in de scheikunde geworden, en wat heb ik dan bedreven dat is in september '40 waren wij tot de overtuiging gekomen dat misschien Duitsland de oorlog niet zou winnen, dat er iets zou gebeuren. Dus: Duitse overwinning was in mijn geest uitgesloten. En dan zijn wij zo geleidelijk, de eerste daad die ik gesteld heb dat was in het verzet gaan. En wat was dat toen in het verzet gaan? We gaven toen een bladje *Neohumanisme*¹ uit voor de studenten – dat was dus ook verdwenen want dat mocht niet – en het eerste wat we gedaan hebben dat is mede gewerkt aan het oprichten van *De Kleine Belg*², het oprichten van – geen – studentenbladje weerstand. En dat was dus zeer lokaal Gent. Aan de andere kant waren wij, enfin ik, zeer ontgoocheld hoe de Duitsers reageerden. Die dictatuur, fascisme. In feite ben ik maar zeer actief geworden, begin van mijn activiteiten in de weerstand, in '41. Voor het verlot van '41. En daardoor ben ik geëngageerd geworden in het Onafhankelijkheidsfront. Wat deden wij als studenten in het Onafhankelijkheidsfront? Militaire acties daar waren we in feite niet om bekwaam. Dus wat wij

¹ *Neohumanisme. Orgaan van het Liberaal Vlaamsch Studentenverbond Gent, 1936-1964.*

² Digitaal te consulteren op <http://warpress.cegesoma.be/nl/node/42185>

onder andere gedaan hebben dat is een studentenblad uitgeven: *Klokke Roeland!*³ En dat was dus zuiver academisch, Universiteit Gent. Ik heb dat mee helpen opstellen. En dan is dus de grootste activiteit geweest: een, het opstellen, drukken, verspreiden van het studentenblad. Ook verspreiden van andere weerstandblaadjes. Steun aan diegenen die in het verzet waren, enzovoort. Dat hebben we gedaan, en dat staat ook... (*verwijst naar boek*)⁴

04:49

En waarom deed u dat? Wat overtuigde u om iets te doen?

Mijn overtuiging is gegroeid geworden als ik zag wat het regime – want op dat ogenblik was het duidelijk: men sprak van de Eerste Wereldoorlog, de Tweede Wereldoorlog. Een zeer groot verschil tussen de Eerste en de Tweede. Waarom, de Eerste Wereldoorlog was een militaire oorlog, punt aan de lijn. Dat was geen politieke actie. Natuurlijk, als je spioneerde, dat was wat anders. Maar in '14-'18 kon alles normaal blijven, meer zelfs, de Amerikanen die stuurden zelfs voedselpakketten die toekwamen bij de bevolking, via de Duitsers. Terwijl de Tweede Wereldoorlog was niet alleen een militaire oorlog, maar ook politieke oorlog. Het was het regime dat... Ik herinner mij dat nog, er was een groot debat over de vrijheid, vóór 10 mei '40. Maar enkele maanden later wisten wel wat het was – onvrijheid – je moest geen debat meer houden. Er was dus een groot verschil ontstaan, het was niet alleen militaire bezetting, maar ook een politieke bezetting. En het was een zeer harde, antidemocratische... Want mijn ouders die waren pro-democratisch. Bijvoorbeeld, tijdens de Spaanse Burgeroorlog aan de kant van de Republikeinen staan. Het is dus de bezetting, de wijze waarop de Duitsers hier opgetreden zijn, dat kan niet. Zo een regime kunnen we niet aanvaarden. Dat moet bestreden worden. Ik ben tot de weerstand gekomen, als je het zeer groot samenvat, met de vaststelling: dit regime is onaanvaardbaar. Dus moeten wij het bestrijden. Ik heb altijd partij gekozen, voor alles, ik ben nooit neutraal geweest. En ik heb dus partij gekozen voor de democratie.

09:16

Maar dat was zeer gevaarlijk op dat moment.

Dat komt er nog eens bij. De democratie... Wij wisten dat dat zeer gevaarlijk was. Ik herinner mij nog dat wij met kerstmis '41, de Russen waren..., aan de Universiteit van Leuven zijn we nog bijeenkomen, met studenten van Gent, van Leuven, van Brussel, van Luik om studentenweerstand op te bouwen binnen het kader van het OF. Dat was dus in, ja, laat ons zeggen kerstmis dat we dus daar actief als studentenorganisaties optreden. Altijd... dat regime, dat kan niet.

10:22

Zijn er momenten geweest waarop het echt gevaarlijk was? Momenten waarop men dacht: daar hebben we even geluk gehad?

Zodra men wist dat je in het verzet was, was het gevaarlijk. Er zijn studenten aangehouden, naar het concentratiekamp gevoerd omdat, op de een of andere wijze, de Duitsers bij die studenten een weerstandbladje vonden. Dat werd aangehouden. Een weerstandbladje, dat ze gekregen hadden. Aangehouden. De geschiedenis, waar nu iedereen mee lacht, maar dat was dus topgevaarlijk, ik zal die anekdote vertellen. Wij kregen, dat was dus in de winter of begin, ja in '44, februari of zo, de opdracht om voor de partizanen in Gent van de partizanen in Antwerpen wapens te vervoeren. Wie was daar het meest voor aangewezen? De studenten. Want ik was een... Ik had wel een kot, maar elk weekend trachtte ik over en weer te komen, alleen maar omwille van de ravitaillering van mijn ouders, want daar hadden we niet veel eten. Kwam ik elke zaterdag naar Antwerpen, een valies vol met eten dat opgegeten was de week nadien. En wij waren met drieën en wij hebben die wapens vervoerd. Hoe hebben wij dat gedaan? Ten eerste, die trein bestaat nu niet meer, er was dus een treintje dat vertrok van Antwerpen Linkeroever en hij reed tot Gent Sint Pieters. Dat was een heel groot pak want het waren, ik herinner het mij nog, handgranaten, revolvers... kleine wapens die daarin zaten. Hoe hebben wij dat vervoerd? Eerst moesten we door te tunnel, al een risico. We waren met drieën, we stuurden ene, ging voor en zou teken doen. We zijn door de tunnel, staan daar

³ *Klokke Roeland! Orgaan van de nationale groepering der universitaire jeugd van België*. Digitaal te consulteren op <http://warpress.cegesoma.be/nl/node/42191>

⁴ K. POMA, *Student in het verzet*. Gent, Liberaal Archief, 2010.

te wachten, dat treintje komt binnen, allemaal smokkelaars en bomvol. En wij staan daar en wij wandelen daar met ons... en daar was daar een wagon 'Nur für Wehrmacht'. Er zat daar maar ene in, een Duitse officier. Die zag ons en die riep ons. En die heeft ons geholpen onze wapens te dragen en die is bij ons blijven zitten want die moest in Gent Sint-Pieters uit en wij zijn in Dampoort afgestapt. En de hele tijd het meest vriendelijk en aangenaam gesprek met dien Duits gevoerd. Natuurlijk, had dat uitgekomen, de Duits zou ook gehangen hebben. Niet alleen wij, maar hij zou er ook gehangen hebben. Dat staat ook in dat boek dat er is over 175 jaar Universiteit Gent als anekdote. Allee, eigenlijk was dat toch een groot risico dat wij namen. Dat is een voorbeeld, nietwaar, van een risico.

14:55

Veel verzetsactiviteiten aan de RUG waren ook in samenwerking met de communistische studenten.

Dat staat er ook in. In feite, dat was het eigenaardige. De eerste periode, de communisten deden niet mee, het waren alleen maar liberale studenten, maar niet georganiseerd of lokaal georganiseerd. En dan komen de communisten erbij en dan wordt het een nationale organisatie. Ik heb daar nog met oud-communisten over gesproken en die zeiden ook, eigenaardig genoeg, vanaf '41 tot einde zijn het alleen de liberalen en communisten die samenwerken. De katholieken hebben we overtuigd om zelf ook nog een studentenbladje uit te geven, maar daar zijn ze pas mee begonnen, ik denk in '43. En dan waren dat meestal nog conservatieve katholieken.

16:15

Hadden die blaadjes impact? Kan dat gemeten worden?

We geven de eerste keer dat bladje uit, we verspreidden dat. Dat was niet zo algemeen. Hoorde ik ineens: "Zeg, weet je het al, er is een actief studentenblad tegen de Duitsers." Een actief studentenblad. Ook de Duitsgezinden zeiden dat dat niet kon, en dan hebben wij gezegd, oei als ze daar zoveel belang aan hechten, direct al, zelfs al staat daar niets in, dan moeten we voortdoen. Alleen al het feit dat het verscheen, nog niet eens het feit wat er in stond, alleen het feit dat het verscheen, bij de twee partijen ineens heel veel belangstelling. Dat was een reden om te zeggen we moeten zeker voortdoen.

17:20

Hoe werd dat verspreid?

Aan de universiteit. Het was ons studentenblad. We hadden iemand die werkte op de Gentse... Enfin, dat was een instelling van de Stad Gent. Hij werkte daar, hij was daar de baas van, hij was licentiaat in... hij werkte daar. En hij was door ons op de hoogte gesteld. En daar werd dat gedrukt. Dat werd gedrukt in Gent dus. De teksten, op de stencils dat dat gaat, de teksten, stencils, bracht ik na twaalf uur, want dat was de rust, en vóór twee uur. Dat moest dus tijdens de rust van die man gebeuren en daar werd dat gestencild. Dan kreeg ik zo een pak papier en dan moesten we dat thuis... trachten in de verschillende faculteiten te brengen, trachten dat zoveel mogelijk te verspreiden. Dat was een studentenblad.

18:43

Wie waren de grote namen op dat ogenblik? Was iemand zoals Albert Maertens die dan de grote man was?

Ja, Albert Maertens.⁵ De allereerste keer, toen de communisten nog niet in oorlog waren, het eerste bladje wat we hebben uitgegeven dat was met Albert Maertens, in Gent. Nadien hebben we uitgebreid tot Sint-Niklaas en nadien uitgebreid tot Antwerpen. Ik was verbindingsman tussen Gent en Antwerpen. Gevaar. Ik ging daar regelmatig naar toe, belde, en de geuur die zei: "Meneer, weet u het niet? Die mensen zijn aangehouden." Oei oei, en ik stond hier te bellen. Alleen daardoor al was ik verdacht. De manier waarop op een gegeven moment sta ik op de buurtspoorweg van Gent naar Nevele, komt er een student naar mij die ik heel heel vaag kende "Weet je het al, *Klokke Roeland!* is uitgekomen." Dus ik had zelf *Klokke Roeland!* mede opgesteld, en ik had de teksten, gestencileerde

⁵ Albert Maertens (1915), advocaat, directeur-generaal van *Het Laatste Nieuws*, voorzitter van de Raad van Beheer van de BRT. Zie ook: <http://www.liberales.be/interviews/maertenslib> en <http://www.liberaalarchief.be/iconografie-maertens.html>

teksten mee helpen maken, ik had op mijn eentje al die teksten waar ze moesten... en dan weer teruggebracht, dus ik was volledig op de hoogte. En dien typ begint een verhaal, en in detail, allemaal mis. Hij wist van toeten noch blazen, maar ik wist ook van niks, hè. Maar veronderstel dat ik op gegeven ogenblik zou zeggen: "Stop daar eens mee, hee, zal ik eens zeggen hoe het ineen zit, want ge zit al een kwartier"... Want, bijvoorbeeld, hoe dat weet ik niet, misschien hebben vrouwen een ander instinct dan mannen, maar, op een gegeven moment, in '41-'42, komt mijn moeder naar mij en zegt: "Zit jij in de weerstand?" Ik denk dat ze het vermoedde aan de manier waarop ik deed, want het gebeurde dat ik zei "Ik moet naar daar of daar" "Waarom?"... Bon, zij wist dat dus hè. En ze zei: "Als uw vader dat te weten moest komen, hij zou het niet overleven." En dan heb ik gezegd: "Ik doe voort." Niettegenstaande. Als je het vandaag zo beschouwt, als je voor de keuze staat: uw vader of voortdoen, ik koos ervoor om voort te doen, dan moet je toch al een beetje fanatiek anti-nazi zijn.

22:30

Uw vader had tijdens de Eerste Wereldoorlog aan het front gezeten, hij had op een andere manier tegen de Duitsers gevochten.

Mijn vader heeft in de Eerste Wereldoorlog meegedaan, ja. Hij zat achter het front. Hij heeft maar korte tijd aan het front gezeten; hij was te oud zegde men. Hij was in '82 geboren, en was dus al 32 jaar. Hij is vrijwillig meegegaan met het Belgisch leger. Hij is in Frankrijk daar dan gebleven, maar niet meer in actieve dienst. Hij had een administratieve taak. In het Belgisch leger.

23:32

Dat is ook een van die zaken zijn die typisch zijn voor de periode na de Tweede Wereldoorlog: de epuratie nadien. U heeft daarover op een gegeven ogenblik gezegd dat dit "een grap" was. Dat staat in uw huldeboek⁶ van uw tachtigste verjaardag.

Het was natuurlijk "een grap" als je bekijkt hoe het verlopen is. U bedoelt de epuratie van de universiteit? Wij waren een klein beetje vooruitlopend op mei '68. Sommige proffen steunden ons en zeiden dat studenten meer zeggenschap moesten krijgen. En dan is Blancquaert⁷ gekomen en die heeft dat... (*draait met de vuist*) Bijvoorbeeld: Goubau⁸ werd in '40 afgezet, bij de bevrijding ogenblikkelijk terug in functie genomen, maar Goubau heeft dat maar gedaan totdat bij het nieuwe academiejaar de nieuwe rector kwam. En van Goubau, wiens zonen niet in de weerstand waren, maar zich in het Engels leger hebben aangegeven in september,... en we hadden een klein secretariaat gekregen, midden het rectoraat. Een klein secretariaat dat voor ons was, van Goubau. De rector komt – ik herinner mij dat nog, het was de 10^e mei 1945 – en wij hadden een bericht gekregen met een aantal van de weerstand, dat we moesten komen op het rectoraat om 10u00. En ik dacht: dat is om ons te feliciteren. We komen daar toe. Eerst en vooral hebben we daar een klein halfuur moeten wachten. En dan kwam Blancquaert binnen, zonder goeiendag te zeggen: "Dat boeltje moet hier buiten." – "Allee, meneer de rector..." – "Neem een stootkar, zet dat boeltje er maar op en rij ermee buiten." Ze hadden ons gezegd: Blancquaert, de nieuwe rector, daar kan je zeker op rekenen want dat is een sociaal-democraat. En we dachten, we gaan een goeie rector... dat was het eerste wat hij deed. Waarom hij dat deed weet ik niet. Het is nooit uitgekomen, en het kan ook nooit uitkomen want ze zijn allemaal dood, waarom Blancquaert zo gereageerd heeft. Sommigen hebben achteraf gezegd: Blancquaert was socialist maar zou de zijde van De Man⁹ gekozen hebben. Verkeerd gelopen, hè. En Blancquaert bleef socialist, maar was daardoor toch in zijn been gebeten. Blancquaert, tussen haakjes, was ook in de loge, in '45 toen ze terug open ging. Op 6 jaar tijd was er

⁶ C. YSENBAERT, et.al, *Van natuur tot cultuur. Huldeboek Karel Poma*. Gent, LVV, 2000.

⁷ Edgard Blancquaert (1894-1964), rector van de Rijksuniversiteit Gent, 1944-1947. Zie ook: <http://www.biografischportaal.nl/persoon/22911855>

⁸ René Goubau (1886-1976), rector van de Rijksuniversiteit Gent, 1939-1944. Zie ook: <http://www.ugentmemorie.be/personen/goubau-rene-jules-1886-1976>

⁹ Hendrik De Man (1885-1953), minister en voorzitter van de Belgische Werkliedenpartij. Richtte tijdens de Tweede Wereldoorlog de Unie van Hand- en Geestesarbeiders, met instemming van de bezetter. De Man werd na de bevrijding bij verstek wegens collaboratie veroordeeld.

niets gebeurd. Hij kwam daar binnen en hij is de enige in '45 waarvan ik weet die zijn ontslag in de loge heeft gegeven. Nooit is dat opgehelderd. Nooit weet men waarom.

27:54

U heeft tijdens de bezetting de antimaçonnieke tentoonstelling van Gent bezocht?

Die tentoonstelling ging op reis doorheen heel België. Die was in Gent, er was in Antwerpen een tentoonstelling. Ik heb die in Gent bezocht... Dat was in oud lokaal dat afgeschaft is, een vrijmetselaarslokaal, dat was hunnen tempel.¹⁰ Daaruit bleek duidelijk dat de Duitsers, of de organisatie die dat moest doen, zelf niet wist hoe dat dit allemaal in elkaar zat. Want ze hadden wat rituelen, wat dit, wat dat, bij elkaar gehaald. Ik herinner mij dat er een foto stond, een grote foto, van Van Zeeland¹¹ op de Rotary, genomen op het einde van de vergadering, deden ze zo, als het gedaan was (*beeldt de broederband uit*). En daaronder stond: "Zie je wel dat zelfs Van Zeeland lid was van de loge." Dat was niet waar. Dus ze wisten niet goed... Maar ik denk niet dat die antimaçonnieke tentoonstelling eigenlijk invloed heeft gehad op de mensen om pro of contra te worden. Het was eerder een curiositeit.

30:30

Was u vrijzinnig van thuis uit?

Ja. Ten eerste. Het lager onderwijs ben ik naar een stadsschool geweest. En dan naar het atheneum in Antwerpen. Op dat ogenblik, in '32, was er maar één atheneum. Daar waren tot 1400 studenten in een gebouw. En daar volgden wij vanaf dus het eerste jaar 'zedenleer'. Ik heb nooit zedenleer gekregen. Ik herinner mij dat nog: op een gegeven ogenblik kregen wij een leraar Latijn, en die gaf dan zedenleer. En dan tijdens de lessen hebben wij Dante Alighieri moeten ontleden. Om u maar te zeggen dat was geen zedenleer. Dat waren twee uren die vrij waren. Wie kan dat? Dat was een van de argumenten die later teruggespeeld hebben van mij: de lessen zedenleer staan in het programma – dan moeten ze ook gegeven worden. Maar dat werd niet gegeven. Zelfs mijn kinderen, die in het atheneum Pitzemburg in Mechelen gingen, daar ging het anders. Daar was niemand en die kregen twee uur studie. Terwijl dat anderen zedenleer wouden. Ik herinner mij nog goed, in Antwerpen, zedenleer, ge moest elk jaar opnieuw kiezen. En dat varieerde. Wie geeft de meeste punten? Die? Dan gaan we daar bij. En dat was de pastoor, die gaf altijd veel punten, terwijl wij hadden een gewone leraar. Er waren er bij die minder punten gaven. Ook voor niks te doen, hè, maar minder punten. Maar nee, we gaan daar bij, om die reden, die geeft ten minste punten. Om u maar te zeggen: zedenleer. Ik heb dus nooit zedenleer gehad, tot '38.

32:50

Waren uw ouders gelovig?

Nee. Mijn vader is verast geworden. De as werd verstrooid op een illegale wijze. Mijn vader is gestorven in '62 en op dat ogenblik mocht het wel verast worden, in Brussel, Ukkel. Maar de as moest begraven worden. En mijn vader wou niet begraven worden. En dan hebben we met de begrafenisondernemer, die blijkbaar ons idee genegen was, de as in een urne gezet, in zijn wagen. In het crematorium heeft hij gezegd dat het in orde was en dat hij het heeft afgegeven. En wij zijn 's anderdaags naar Nederland gegaan en daar mocht de as uitgestrooid worden. Maar we moesten naar Nederland gaan, want in België mocht dat niet. In België moest dat nog begraven worden. Hoe dat gegaan is weet ik niet: de overheid heeft nooit gevraagd waar hij begraven is. Hij was niet begraven, hè, maar de overheid heeft dat nooit gevraagd.

34:34

Hadden uw ouders en familie contacten met de vrijdenkers in Antwerpen?

Mijn overgrootvader Pieter Poma was hoofdonderwijzer in een gemeenteschool in Waregem. Dat was al... in die tijd. Het waren allemaal katholieke scholen. Enkele gemeenten hadden een gemeenteschool, en in die gemeenteschool waren meestal ook allemaal katholieken baas, maar hij is

¹⁰ De antimaçonnieke tentoonstelling vond plaats in juni-juli 1941, in het lokaal van Le Septentrion, Koperstraat in Gent.

¹¹ Paul Van Zeeland (1893-1973), lid van de Katholieke Partij en premier van twee opeenvolgende regeringen, 1935-'36 en 1936-'37.

in Waregem de baas geweest, een tijd lang, van de gemeenteschool. Ik heb hierin... het staat hierboven, het jaarboek van de Gaverstreek waarin behandeld is geworden, nietwaar, Pieter Poma als hoofdonderwijzer. Mijn grootvader, die ik nooit gekend heb, ik denk dat een overtuigd vrijzinnige was, ja. Mijn overgrootvader was op dat ogenblik in '82 een jong onderwijzer in de stad Gent. En ik heb dat nog altijd bijgehouden, een medaille, de stad Gent erkentelijk aan de onderwijzers die de stad trouw zijn gebleven. Tijdens de Schooloorlog. In de jaren 1880 stond hij dus aan de kant van de officiële scholen.

36:40

Het is opmerkelijk dat meerdere generaties vrijzinnig zijn.

Mijn zoon en dochter zijn alletwee uitgesproken vrijzinnig. Mijn vader, grootvader, dat is vijf generaties als ge wilt, uitgesproken vrijzinnig.

37:05

Bent u gedoopt?

Ik ben wel gedoopt. Dat is een hele geschiedenis: want dat was in 1920. Mijn vader had een zuster, en die was getrouwd met een grote tsjeef. En die zei dat die gedoopt moest zijn en dit en dat. Ik ben dus gedoopt maar heb mij daarvan verder niets aangetrokken. Dat was een feest dat ze toen gaven omdat ik gedoopt werd, punt gedaan. Ik heb mij intussen laten ontdopen.

37:53

Is dat belangrijk voor u? Voor uw persoon.

Nee, het heeft niets met uw opvoeding te maken: je bent het zelf niet maar vreemden die u dopen. Als je zou zeggen, ik ben 10 jaar en laat mij dopen, dat is wat anders. Dat gebeurt boven u, buiten u.

38:25

Heeft u gemerkt dat er een verschillende invulling werd gegeven aan vrijzinnigheid vóór en na de oorlog? Heeft de oorlog een verschil in perceptie gegeven?

Nee... er was wel een verschil... We gingen tesamen met de trein of met de bus van Wilrijk naar de stad, en er waren jongens bij, Sint-Jan Berchmanscollege. En we vroegen: "En wat leert gij?" "Geschiedenis" En die gaven die boek en ik zeg: "Er zijn hier twee Franse Revoluties. Diegene die in mijne boek staan en diegene die in uwe boek staan." In mijn boek was de Franse Revolutie "het" en in zijne boek Franse Revolutie totaal verkeerd gelopen. Maar dat kwam niet ter sprake: dat stond in de leerboeken. Maar zelf werd er nooit aan politiek gedaan. Ik spreek dus juist voor de... '32-'38. Werd niet aan politiek gedaan.

39:58

En na de oorlog?

Na de oorlog ben ik afgestudeerd en heb dus mijn doctoraat bekomen in '46 en ik ben afgestudeerd in '45 omdat mijn promotor zei: het is genoeg, je hebt materie genoeg om uw doctoraat te doen. Dan kwam de Koningskwestie¹². En de Koningskwestie was weer iets anders: dat was de republikeinen tegen de royalisten. Ik herinner me nog dat Leopold III sprak voor de radio na de bevrijding en hij zei: "Mes sujets". Waarvan ik zei: maar ik ben zijn onderdaan niet! Om maar te zeggen. Leopold III was antidemocratisch.

41:35

Liepen liberalisme, vrijzinnigheid en democratie parallel voor u?

In die tijd, ja. In die periode, na de bevrijding, was er ook een zeer grote toenadering tussen socialisten en liberalen. Mijn vader deed terug mee aan de gemeenteraadsverkiezingen. In de eerste gemeenteraadsverkiezing na de oorlog was hier homogeen meerderheid CVP, en in '52 gemeenteraadsverkiezingen is de meerderheid gebroken door de socialisten en liberalen. De verkiezingsuitslag was bekend om 4u00; om 6u00 was er al een akkoord tussen liberalen en

¹² Koningskwestie (1944-1951): na de bevrijding verbleef koning Leopold III in ballingschap in Zwitserland, tot de volksraadpleging van 1950 instemde met zijn terugkeer. Daarop braken stakingen en rellen uit, die leidden tot de troonsafstand van Leopold III en de aanstelling van de minderjarige Boudewijn als koninklijke prins. Boudewijn legde in 1951 de eed af als koning.

socialisten. Dat bewijst de samenwerking tussen mijn vader, die liberaal was, en de toenmalige socialisten. De vrijzinnigheid, ja.

43:08

Na de oorlog verschijnt het Humanistisch Verbond. Wat waren uw contacten met personen zoals Robert Dille, Lucien Deconinck en Karel Cuypers?¹³

Ik was zelf niet bij de oprichting. Dat was min of meer een Antwerps... (*schenkt koffie in*) en ik woonde toen in Duffel. En ik had dus veel meer contacten met Duffel dan Antwerpen rechtstreeks. Ik ben onder andere voorzitter geworden van de Oudervereniging voor de Moraal in 1966, onder andere omdat er zich toen incidenten voordeden. Mijn kinderen zijn geboren in '50 en '54. Bijvoorbeeld mijn dochter, '54, ging naar de kindertuin. Rijkskindertuin. En er hing een groot kruisbeeld in de klas. Mijn vrouw ging zeggen "Dat kan niet!" - "Allee, mevrouw..." Die verdedigde dat kruisbeeld dat dat moest hangen. En ze moesten, vóór de les begon, een klein gebedje opzeggen. Rijkschool! Ik zei dat kan toch allemaal niet. En zo ben ik dan voorzitter geworden van de OVM en ik ben dat gebleven, voorzitter van de Moraal, tot ik in '74 Staatssecretaris voor Leefmilieu werd. Ik vond dat ik niet voorzitter kon zijn van een drukkingsgroep om druk uit te oefenen op de regering waarvan ik deel van maakte. En daarom heb ik dan gezegd ik neem ontslag als voorzitter van de Oudervereniging voor de Moraal.

45:45

Had u dan contact met mensen van het Humanistisch Verbond op dat ogenblik?

Maar niet zozeer in Antwerpen, nadien wel met Dille, onder andere naar aanleiding van de wet, in '70, naar aanleiding van de wet die ik heb laten stemmen: de enige wet die een individueel parlementair initiatief was. Afschaffing van "Zo helpe mij God" voor de rechtbank. Ge moest zweren. Ge waart getuige en leg de eed af "Zo helpe mij God". Er waren getuigen die zeiden "Dat zeg ik niet" en die vlogen buiten. En tot mijn grote verbazing zei heel het parlement zei: "Afschaffen". In de senaat waren er vier senatoren die zich onthouden hebben. Dat was dus in '70.

47:24

Hoe belangrijk was de OVM in die jaren, want die zijn vrij snel vrij groot geworden, qua leden.

Ja er was niet zo veel van vrijzinnige organisaties. Je had de vrijmetselarij die ook op dat ogenblik zeer vrijzinnig was. Nu is dat afgezwakt. (*glimlacht*) Ze zijn niet anti-vrijzinnig geworden, maar het is afgeschaft. Ik herinnerde mij nog als iemand wou toetreden werd er gevraagd: "Meneer, zijt gij gehuwd?" "Ja" "Voor de kerk?" "Ja". Dat was al een slecht punt, want ik ben getrouwd zonder kerk. "Kinderen? Zijn die gedoopt?" "Ja" Slecht punt. Zaten ze op een katholieke school, dan was het gedaan. Nu weten we het niet meer als er ene binnenkomt, of hij van de katholieke school komt of niet. In die tijd was onze maatschappij ook zeer gestructureerd. Je had vrijzinnigen en niet-vrijzinnigen. Je had in de politiek, katholieken, liberalen en socialisten. En je had filosofisch de katholieken – de godsdienst – en de vrijzinnigen. Nu ken ik mensen, als je daar aan vraagt: "Geloof je in God?" Nu zijn er heel veel die zeggen: "Godsdienst, daar moet ik niks van hebben, maar ik geloof wel in God." Dat zijn slechte katholieken, hee. Vroeger vroegen ze: "Zijt ge voor de godsdienst of zijt ge ertegen?" Nu hebt ge atheïsten aan de ene kant, de echte rooms-katholieken aan de andere kant en daartussen ik een hele boel waarvan ik politiek en filosofisch moet denken: waar staan die nu? Ik denk dat veel van die mensen vandaag niet meer in de godsdienst maar in God geloven. En dan moet u niet vragen: "Wat is God?" Want ze mogen allemaal voor zich zeggen, tenzij ge hebt natuurlijk, zij die zeggen: "ik geloof in God, maar het moet die God zijn." De God van de katholieken – dat is al niet meer neutraal, hee. Islamieten geloven ook in God. Maar zeg niet aan een islamiet dat ge in de katholieke God gelooft, om omgekeerd. Of aan de joden. Orthodoxe joden. Zijn even fanatiek als de orthodoxe islamieten en de orthodoxe katholieken.

51:23

Begrijp ik dan goed dat het vroeger dan veel eenvoudiger was om te checken, en is het vandaag allemaal veel moeilijker?

¹³ Antwerps schooldirecteur Robert Dille, hoogleraar biologie aan de RUG Lucien Deconinck en studieprefect en docent Karel Cuypers waren de drie stichters van het Humanistisch Verbond in 1950.

Als ge dat vindt, ja. Er waren drie partijen, de communisten waren een oorlogsverschijnsel. Het was één van de drie. Ik herinner mij dat op een gegeven moment iemand lid was van de socialistische mutualiteit en van de katholieke... Ge kunt niet van de twee zijn. Ge zijt bij de liberalen, of de socialisten of de katholieken. Maar ge kunt niet bij een katholieke en socialistische organisatie zijn die alletwee hetzelfde bedoelen, dat was ondenkbaar. Als socialist zou ge nooit bij een andere vakbond gaan dan bij de socialistische.

52:42

Even terug naar de OVM. Wat deed men daar in de jaren '60-'70? Wat waren de belangrijkste actiepunten?

Ik heb in de OVM getracht om zoveel mogelijk leden te winnen, lokaal, afdelingen op te richten waar nog geen was, en wat wij ook gedaan hebben dat is getracht de moraal structuur te geven. En dat ging niet gemakkelijk. Wat op gegeven moment stelde ik, en ik niet alleen, dat een verzet tegen onze acties kwam van de socialisten. En ik vroeg hen waarom. "Jamaar, gijlie gaat toch zeker niet de onderwijzers voor de moraal..." Het was de overheid die die aanstelde. De pastoors, die werden wel door de Kerk aangesteld. Maar de leraren moraal... "Ge gaat dat toch niet doen?" Ze dachten dat wij de leraren moraal... Maar intussen is er de RIBZ gekomen, dat weet u, waarvan ik de eerste voorzitter was. Ik ben er 9 of 10 jaar voorzitter van geweest totdat ik gezegd heb: het wordt tijd dat ik wegga, gezien mijn ouderdom, en 10 jaar altijd dezelfde voorzitter. Maar goed, ik ben dus 10 jaar voorzitter geweest. Ge moet weten Vermeylen¹⁴ was bepaalde perioden Minister van Onderwijs en er moest een leraar benoemd worden, moraal. Leraar middelbaar onderwijs. En men zei mij: "Meneer Poma, gij zijt de voorzitter van de Oudervereniging Moraal" – "Ja, meneer de Minister" – "Awel, zeg mij eens wie uw kandidaat is." Dus wie de kandidaat van de Oudervereniging van de Moraal is. Ik zeg "die meneer", hij deed dat vrijwillig, niet verplicht, laten we zeggen uit goede wil.

56:40

U was op dat ogenblik, als ik mij goed voorbereid heb, was u senator en tegelijkertijd voorzitter van de OVM. Dus u kon ook parlementaire vragen stellen.

Van zodra dat ik... Ja, dat kon ik, dat kon ik. Ik heb er heel wat vragen erover opgesteld. Dat was volgens mij geen onverenigbaarheid met de functie. Want, in feite, senator, dat is geen uitvoerende functie, dat is alleen maar controle uitoefenen of voorstellen doen.

57:18

Is dat iets dat u vandaag dan beter zou zien gebeuren, dat bijvoorbeeld een voorzitter van HVV of een voorzitter van UVV dat hij ook parlementair is, dat hij meer politiek gewicht kan uitoefenen dan dat nu het geval is?

Ik moet natuurlijk zeggen, er is een evolutie die ik niet meer heb meegemaakt want wanneer ik ben weggegaan – dat is al lang geleden, december '85 – nadien is de RIBZ gekomen enzovoort, veel later. Ik weet in alle geval dat als ik dat nu lees dat parlementair zijn – ik spreek niet van minister – maar parlementair werk van vandaag heel anders is dan vroeger, dat wel.

58:10

Durft men zich vandaag ideologisch minder profileren als vrijzinnige?

Ik heb de indruk dat... Maar ook minder godsdienstig, hè. Het is langs de twee kanten dat het afgezwakt is. Als ik hoor zeggen over bijvoorbeeld de VUB "wij zijn geen universiteit die verband houdt met de loge" – vijftig jaar geleden zou men zeggen: "Wij zijn opgericht door de loge." Weten de studenten dat nu als ze komen? Aha. Maar toen wist iedereen "dat is een universiteit van de katholieken," Leuven, "dat is een universiteit," tegengewicht, "van de vrijzinnigen". Ik weet niet of dat allemaal zo duidelijk is. Het is allemaal wat flou geworden.

59:32

Zoals u daarstraks ook zei: je hebt het ene kamp en het andere kamp en alles wat daar tussen zit dat is vrij uitgebreid.

Vroeger waren de kampen veel beter geloka... en er was heel weinig...

¹⁴ Piet Vermeylen (1904-1991), zoon van August Vermeylen, socialistisch politicus en onder meer Minister van Nationale Opvoeding, 1968-1972.

59:46

Wat beschouwt u eigenlijk als voorzitter van OVM of later van RIBZ als persoonlijk een grote realisatie?

Bijvoorbeeld, als de RIBZ is opgericht dan zei men mij: “Karel, wij stellen voor dat gij de voorzitter wordt van de RIBZ, want ten slotte, wat nu vandaag met de RIBZ gerealiseerd wordt...” enfin, “de RIBZ is vandaag een onderdeel van de realisaties die gij wenste.” Dat is de RIBZ. Dat is een feite... Maar een onderdeel, hè. Maar nu is het toch al zo ver gekomen dat de RIBZ inspecteurs... “Ze moeten benoemd worden door de Minister,” maar er is een akkoord: de RIBZ, als er een nieuwe inspecteur moet komen, dat wij het voorstel doen aan de Minister. Hij kan weigeren. Normaal gezien, als hij weigert moet hij ook een motief geven. Als hij niet weigert dan is het in orde. Maar hij kan zeggen: “Ik ben niet akkoord om die reden.” Ik vind, ten opzichte van vroeger, is het toch een verschuiving in ons voordeel, wat dat betreft, in het onderwijs.

01:01:34

Was de OVM op een bepaald ogenblik dan ook overbodig geworden? Uiteindelijk is ze opgegaan in HV/HVV.

Een onderdeel zijn ze geworden. Ja, opgegaan, zo kunt u beschouwen, omdat de OVM eigenlijk niet meer afzonderlijk was. HVV was dat ook. Het is langzaam naar mekaar gegroeid, omdat men dikwijls vaststelde de belangen van de ene zijn dezelfde.

01:02:13

Waren er contacten met Franstalige vrijzinnigen?

In begin: ja, met de Franstaligen, maar hoe het verder verlopen is dat weet ik niet meer. Maar ikzelf, dat was dus met de RIBZ, heb nooit contact gehad met de Franstaligen. In de RIBZ, hè. Maar dan was ik al zoveel jaar op pensioen.

01:02:45

En tijdens uw periode binnen de OVM?

A ja, ik geloof onderwijs en cultuur: volledig gescheiden. Ja die scheiding liet zich overal voelen.

01:02:59

Ook bij de vrijzinnig-humanistische standpunten, die eigenlijk gelijklopen?

Misschien de standpunten wel, maar de methodes om te bereiken kunnen verschillend zijn. Want de Franstaligen, ik weet dat niet meer, ge kunt zeggen dat, ja, een nadeel geworden van onze scheiding.

01:03:41

In welke mate heeft de vrijmetselarij een rol gespeeld in uw wereldbeeld? Is dat erbij gekomen of was dat een logische voorzetting van uw vrijzinnig engagement?

Als zoon van een vrijmetselaar ben ik in de vrijmetselarij terecht gekomen. In het begin beperkte zich dat tot voordrachten. De vrijmetselarij eigenlijk is nooit openlijk naar buiten gekomen om te zeggen, in het onderwijs – openlijk zeg ik – naar buiten gekomen.

01:03:49

Werd er daar dan gepraat over de OVM, over HV of de lentefeesten of vrijzinnige engagementen?

Over de organisaties praktisch niet. Maar wel over de vrijzinnigheid. Daar wordt vandaag nog over gepraat.

01:05:04

Wanneer bent u toegetreden?

Ik ben toegetreden in '46, na de oorlog. De laatste was in '39. Dat is zeven jaar dat niemand is ingewijd, en ik ben toegetreden samen met, in dezelfde werkplaats, zelfde dag, zelfde uur, onder andere Willy Calewaert¹⁵, Bert Maertens, om maar twee namen te noemen. We waren met zestien. Als ik dat vertel, “Allee, zestien!” “Jamaar, ge moet dat zien over zeven jaar, hee.” Dan is het nog geen drie per jaar dat erbij komt. Natuurlijk, als ge 16 beschouwt op één jaar, dat is een regiment. Dat bestaat nergens. Dat was een uitzonderlijke toestand. Zeven jaar. Al diegenen, gelijk Maertens en zo, die kwamen erbij en dat waren er zestien. Dat was in Antwerpen bij Les Elèves de Thémis.

¹⁵ Willy Calewaert (1916-1993), socialistisch politicus en meermaals minister, pleitbezorger van de legalisatie van abortus.

01:06:29

Hoe heeft u dan einde jaren '50 die splitsing met de GL(B)¹⁶ ervaren?

De GL! Daar kan ik dus ook een boek over schrijven. Daar was geen enkel probleem want er was alleen maar de GOB¹⁷. Die waren niet meer erkend in Groot-Brittannië sinds 1880. En niemand sprak daarover, na de bevrijding, in '45: blij allemaal maar GOB. En op een gegeven moment zijn er dus – enfin, dat is mijn standpunt – ik weet niet waar dat hier zit (*zoekt boek*). Om het kort te maken: op een gegeven moment... Mijn vader was onder andere de peter van de man van Mia Poma en brengt dus die man in de loge, een Gentenaar, een dokter, en op een gegeven moment – volgens mij is dat de oorzaak – waren er een aantal die zegden: “Het is heel duidelijk. Het Europa waarin wij leven,” ik spreek nu van de jaren '50, “dat komt onder Amerikaanse invloed. Wij moeten terug contact zoeken.” En dat contact hebben ze gezocht en er was geen enkel probleem, behalve dat de Grote Architect van het Heelal terug moest. Dat hebben ze dan gedaan. Vandaar dat dus een aantal loges, waaronder Marnix van Sint-Aldegonde, De Zwijger, enzovoort, erkend zijn geworden. Dat was in de jaren '60. Tot dat ze ontdekten, in Amerika, dat wij wel de vorm naleefden, maar niet de inhoud. De Grote Architect daar moest een christelijke inhoud aan geven. En daar ontdekten ze dat in feite al die mannen van het GOB, die naar de GL gingen, dat waren allemaal juist dezelfde. A ja, ge verandert niet van mentaliteit. Die mannen hebben nog de GOB-mentaliteit. Ze hebben wel het GL-etiket, maar dat kan niet: ge moet ook de mentaliteit hebben van de Angelsaksers. Dan hebben ze gezegd: “Maar dat kan niet, hè! Ge moet niet verwachten dat wij een christelijke betekenis gaan geven aan de Grote Architect.” En het was gedaan. Nu, de GL bestaat nog altijd maar er is geen verschil meer, vandaag, tussen GL en GOB.

01:10:20

Kan dat terug samengevoegd worden op termijn?

Dat kan samengaan maar ze moeten willen. Bij de Engelsen, in de tijd van Napoleon, daar waren er ook twee. Samen geünificeerd en vandaag, meer dan tweehonderd jaar later, spreken de Engelsen nog altijd van de Geünificeerde... voilà, om te zeggen: wij zijn tesamen. Dat kan volgens mij, natuurlijk... er zullen dan een aantal dignitarissen zijn die hun postje verliezen of zoiets, dat kan wel. Maar in feite: mentaal is er geen verschil. Ge kunt misschien zeggen, en dan nog, in de GL zult ge misschien nog mensen vinden die zeggen: “Ja, ik geloof in God.” Kunt gij dat ook in het GOB. Dat is volgens mij de reden dat men toen, in de 19^e eeuw, geen onderscheid maakte tussen God en godsdienst. Nu wel. Godsdienst is het dienen van God. Dat is een godsdienst. Katholicisme. Al de geloven in de God, maar ze geven er allemaal een andere betekenis aan. Dat is het verschil. Als ik zeg: “Ik geloof in God” dan moet ge er een betekenis aan geven. Ge doet ermee wat ge wilt. Als ze tegen mij zeggen: “Do you believe in God?” – “Yes, I believe in God.” – “What’s your God?” – “Den Beerschot!” Ja maar, wie belet mij dat? Om maar te zeggen hoe krankzinnig het is in feite als ge zegt “I believe in God” om dan te vragen “What’s your God?”. Ge gelooft erin of ge gelooft er niet in. Dat is de theorie van Kant. Kant geloofde in God en toch is er een scheiding van Kerk en Staat. Waarom? Zeer eenvoudig: Kant kwam tot de overtuiging dat God bestaat en dat God de enige is, de enige, die ook de enige moraal geeft. Okee, als we zover zijn. Maar wat zegt Kant? Er zijn honderden godsdiensten, en die geloven allemaal in God maar op een verschillende manier. Anders zouden er geen verschillende godsdiensten zijn. Zo zijn er met elke andere godsdienst ook andere moraal. Dus zegt Kant: maar dat kan dus niet. Zolang de moraal – God – niet kennen, moogt gij een godsdienst hebben, maar dat moet gescheiden blijven. De dag dat er moreel moraal is, ene godsdienst over de hele wereld, dan kun je zeggen: dat valt samen. Maar zolang, dat is het dus niet, van het verschil van maatschappij... ge kunt toch niet zeggen dat elke maatschappij een andere levenswijze moet hebben. Dus: wat de gemeenschap betreft: daar is zij baas en heeft God niks te maken. Wat God betreft: dan wordt gij persoonlijk. God is persoonlijk, godsdienst is onder de gemeenschappen.

¹⁶ De Grootloge van België is een koepel van vrijmetselaarsloges en ontstaat in 1959 uit een scheuring met het Grootoosten van België, mede omwille omwille van de interpretatie van bepaalde symbolen. Stichtende loge was onder meer het Antwerpse Marnix van Sint Aldegonde.

¹⁷ Het Grootoosten van België is de oudste koepel van vrijmetselaarsloges in België, opgericht in 1832-'33.

01:14:50

Wat is dan de moraal van de vrijzinnigen?

De moraal van de vrijzinnigen is in feite, wat ik bedoel, de universele moraal, waaraan iedereen kan staan. De universele moraal, bijvoorbeeld, die langzaam gegroeid is... (*zoekt boek*) Voilà, het staat erin: "Doel van onze maatschappij is wat de Franse Revolutie misschien onbewust en prachtig zegt: Vrijheid en Gelijkheid." Vrijheid voor het individu, gelijkheid voor de gemeenschap. En die twee moeten in evenwicht komen.

01:16:04

Is dat niet typisch liberaal?

Dat weet ik niet. Ik spreek van de... Vrijheid is typisch liberaal. Maar de gemeenschap is niet typisch liberaal. Dat is meer socialistisch zal ik zeggen. En dan de uitwerking is: wij zijn voor de parlementaire democratie. Parlementaire democratie, voor zover ik de geschie... (*telefoon rinkelt*) En dan zeg ik bijvoorbeeld: parlementaire democratie, dat experiment is nooit eerder in de wereld voorgekomen. Het is de allereerste keer dat wij, in de 17^e, 18^e eeuw, dat wij parlementaire democratie hebben. Het is begonnen in Groot-Brittannië, 1688. Parlementaire democratie, de scheiding van Kerk en Staat, de rechtsstaat van Montesquieu, de Rechten van de Mens. Als ge vandaag spreekt van de Rechten van de Mens, komt uit de Verlichting, dat is precies gemeengoed geworden. Iedereen spreekt erover. Maar driehonderd jaar geleden waren er geen Rechten van de Mens. Want in feite, waarom zijn de Rechten van de Mens gekomen? De heersende klasse, die had alle rechten en de bevolking had geen rechten. En dan, geleidelijk aan, heeft men gezegd, tegenover de rechten van de machthebbers kwamen de rechten van het individu, van het volk, de Rechten van de Mens. Voor het wetenschappelijk onderzoek. De religieuze verdraagzaamheid. De moraal? Doe het goede om het goede. Bijvoorbeeld: gij zijt nazi? En wat is uw moraal? Doe het goede om het goede? Dan kunt gij toch geen concentratiekamp goedkeuren! Alleen door te zeggen: doe niet aan een ander wat men aan u niet zou moeten doen, dus doe het goede om het goede, lost alles op, hè. Als ik zeg: ik mag aan u alles aandoen, maar gij zou niet willen dat ik ge mij in het concentratiekamp... Mag ik u ook niet in het concen... Dus doe het goede om het goede. Zo eenvoudig is dat. Vrijzinnigheid, het algemene, het kosmopolitische karakter, de perfectibiliteit van de mens. Er zijn er bij die er niet in geloven, maar ik geloof er wel in. Geloven. Vaststellen. Als ik vandaag hier zit, algemeen gesproken... Een mens zou twintig jaar geleden veel rapper sterven dan nu.

01:20:06

Lopen vrijzinnigheid en atheïsme gelijk?

Wetenschappelijk gezien: ja. T'is te zeggen: atheïsme... Einstein, dat was een atheïst. Maar zegt toch zelf: als ik wist hoe het ineens zat. Maar de vrijzinnigheid, gezien in het kader van de godsdiensten... Enfin... Overtuigde... gene godsdienst, en als overtuigde zegt, en ik kan alles wetenschappelijk... maar uiteindelijk: van waar komt nu de materie? En de energie? Van eenzelfde entiteit. Einstein heeft bewezen dat ge materie kunt omzetten in energie. Nucleaire energie. Voilà. Het is een entiteit maar twee verschillende vormen. Bon, van waar komt dan die entiteit? De Big Bang, wat was er voor de Big Bang? Daar weten ze niks van. Er was geen tijd. Ze zijn dus tot hier toe, dank zij de wetenschap, heel veel... Lavoisier¹⁸: wat is een vlam? Daar hebben ze dus wetenschapsmensen jaren over gefilosofeerd zonder ooit... Lavoisier kwam: "Oxidatie". Een woord, en het was opgelost. Dat is de wetenschap. Ik beweer dat alles zeer eenvoudig is. En als we vinden dat het niet eenvoudig is dan is het dat ofwel kennen we het niet ofwel verstaan we het niet. Maar het is zeer eenvoudig.

01:22:27

Wat doen we met de agnosten?

Dat zijn dus mensen die twifelen aan een bestaan van een God. Maar dat zijn dus mensen die zich voorbereiden om atheïst te worden. (*lacht*) Zo kunt u beschouwen. Ofwel zijn het theïsten, dat zijn de godsgelovigen. En dan de deïsten, dat zijn die zeggen... Newton bijvoorbeeld: ik geloof in God maar voor de rest die trekt zich van de mensen niks aan. Ge moet dus gene godsdienst volgen om u braaf of stil te houden. Trekt zich van de mensen niks aan. Dat zijn de deïsten. En dan de atheïsten

¹⁸ Antoine Lavoisier (1743-1794), Frans scheikundige.

die zeggen: er is geen God. En die categorie daartussen: ja... die het niet weten en zich niet willen uitspreken, ik zal het zo zeggen.

01:23:50

Missen wij vandaag uitgesproken vrijzinnigen in de politiek?

(*stilte*) Ik ben dus, ik heb het u gezegd, een analfabeet van de 21^e eeuw. Voortgaande op mijn verleden: ja. Maar misschien dat de huidige generatie daar zo niet over denkt.

01:24:29

Is het nodig dat er nog Willy Calewaert opnieuw zou verschijnen?

Vandaag? Ik weet niet hoe de Willy zou reageren.

01:24:44

Zijn de grote strijdpunten bereikt van de vrijzinnigheid? Het recht op abortus, het recht op euthanasie?

Daar ben ik nog altijd tegen. Het is een principe. Ten eerste: ge zijt vrij... Als ik vrij ben... Als ik een einde wil stellen aan mijn leven dan ben ik vrij om dat te doen. Als een vrouw zwanger is, en ze stelt vast dat de foetus, als die geboren zou kunnen worden, onherroepelijk gehandicapt is, waarom zou die dan nu gene abortus laten doen. Voor mij is dat allemaal geen probleem. Vijftig jaar geleden wel hee.

01:25:45

Zijn er nog punten waarvan u zegt: dit zijn strijdpunten waarvoor men als vrijzinnige waakzaam moet zijn? Nu, in de maatschappij?

Ja, de waakzaamheid is dat wij... We hebben maar een tegenstander: dat zijn de fundamentalisten. Op welk gebied ook. Fundamentalisten op godsdienst bijvoorbeeld. Een echte tsjeef... Protestanten... Calvijn vocht voor de vrijheid. Dat was een heel overtuigende vrijzinnige, als ge wilt, in zijn tijd. Gaat zich vestigen in Genève, krijgt daar de macht, en al zijn vrienden die niet akkoord waren met hem... Hij is ook fundamentalist, hè. Dus ge kunt fundamentalisten hebben in elke godsdienst. Bij de joden ook. Want de joden, de echte orthodoxe joden, die zijn volgens mij nog belachelijker. Tijdens het weekend moogt het licht niet aansteken. De rijke joden laten dan iemand komen om het licht aan te doen. Maar de arme joden, die het geld niet hebben, hoe moeten die dan het licht aandoen? Ik kan aannemen om bepaalde redenen, gezondheidsredenen, dat de godsdienst maatregelen voorstelt. Maar niet zo een belachelijke maatregelen. Dat is fundamentalisme op die manier. En dan politiek: nazisme. Tussen haakjes: de communisten, voor zo ver... vrijheid bestond niet. Ge kon als communist toch niet zeggen: ja maar jongens, ge zijt verkeerd bezig. Kritiek doen ze niet. Ook fundamentalisten hè. Ge hebt politieke fundamentalisten, ge hebt godsdienstige, ge hebt waarschijnlijk filosofische fundamentalisten. Al diegenen die zo zijn, dat zijn onze vijanden. Als ge kijkt naar... daar zit het vol met fundamentalisten. Daar vermoorden ze aan de lopende band. Syrië, een voorbeeld. Het zijn twee godsdiensten die tegeneen vechten. In de eerste plaats: twee godsdiensten. Sjieten en Soennieten. Niet de westerlingen tegen de Arabieren, nee. Echt godsdiensten. Trouwens, godsdienst is een van de oorzaken van conflict in de wereld.

01:29:15

Volgt u vandaag nog wat er gebeurt binnen HVV¹⁹ of Open VLD?

We volgen dat nog heel ver. Trouwens, op mijne ouderdom. Ik ben dus 94 jaar. Als ik vijftig zou zijn dan zou ik mij ook niet meer bezighouden met ene van 94. Ze kunnen wel vragen: kunt ge een voordracht komen houden of zoiets, maar tussenbeide komen zitten op politiek vlak: dat is voorbij.

01:29:50

En binnen de vrijmetselarij?

Binnen de vrijmetselarij is het moeilijker. Want binnen de vrijmetselarij kunt ge maar drie jaar voorzitter zijn en dan is het gedaan. Ge weet, de oudste republiek is die van de United States, hè? En die is opgericht door vrijmetselaren. En daar staat in het reglement: om de drie jaar verkiezingen. Waarom? Omdat het ambt dat ge krijgt belangrijker is dan de macht die ge krijgt. Daarom zegt men: regelmatig verkiezingen. Dat is een idee, dat komt uit de vrijmetselarij, en is nu algemeen toege...

¹⁹ Hiermee wordt bedoeld: de Humanistisch-Vrijzinnige Vereniging als opvolger van HV en OVM.

Regelmatig verkiezingen voor het parlement. Een democratie waar geen verkiezingen gehouden worden is geen democratie. Volgens mij. Want dat betekent dat het volk niks te zeggen heeft. Het zijn altijd dezelfde.

01:31:06

Gaat u nog regelmatig naar de loge?

Ik ging vroeger regelmatig, ja, maar nu met ouder te worden een beetje... Temeer, ik heb een klein probleem... Ik heb geen probleem, maar mijn familie heeft een probleem met de auto rijden en ze zeggen: "Allee, dat gaat toch niet meer. Ge zijt 94 jaar en ge rijdt alleen naar Gent. Stel u voor dat ge betrokken geraakt in een klein incidentje, wat gaat de verzekering dan zeggen? Dat kan niet met die chauffeur, ene van 94 jaar! Die is in slaap gevallen." Bewijs maar dat ge niet in slaap gevallen zijt. De verzekeringsmaatschappij gaat trachten... Het eerste wat ze zeggen: dat is de schuldige, wat er ook gebeurt. Dus: ik mag niet meer alleen met de auto. Maar vroeger... niet alleen voor de loge, maar voordat ik parlementair was, en ook het eerste jaar, hoeveel voordrachten ik over leefmilieu ging geven voor heel België. Rotary en zo. Want ik ben begonnen met leefmilieu. Ik was de eerste Staatssecretaris Leefmilieu. In '74 hadden ze nog nooit over leefmilieu, ministeriële functie gehoord. En toen we de eerste keer samenkwamen, dus de nieuwe regering in '74, met de Franstaligen – ja, het was nog met de Franstaligen – en ge weet, we zijn terecht vrienden: "Eh Charles, t'es ministre de quoi?" En ik zei enfin, heel fier: "Moi, je suis ministre de l'environnement!" – "L'environnement? Qu'est-ce que c'est?" Voilà. Dat was in '74. Dat ze dat nog niet wisten.

01:33:43

Als u even terugblijkt op ideologisch, politiek of maatschappelijk vlak: wat beschouwt u als een van uw grootste realisaties? Waar bent u fier op?

Realisaties? Ik heb ononderbroken meegetimmerd aan allerlei organisaties. Dus als ge wilt: afschaffing van "Zo helpe mij God". Dat is een daadwerkelijke realisatie. Ik heb voor het leefmilieu veel voorbereid, dat nadien gekomen is. Ah ja, als ik over leefmilieu begin en ze zeggen "Qu'est-ce que c'est?" dan moet ge al niet veel... Dat wel. En ik ben dus in '65 begonnen en ik kwam dus uit de Antwerpse waterwerken. Het is eigenlijk in de Antwerpse... Dus als ge zo begint, in de oorlog: ik werd licentiaat tijdens de bezettingen en we hadden ons diploma nog niet van licentiaat stonden ze in Gent – de L'Union chimique belge²⁰ geloof ik – kwam bij ons ons opzoeken in het labo. Teken maar een contract. Ik heb dat dus met mijn ouders besproken. Ik kan ogenblikkelijk beginnen werken, ik kan ogenblikkelijk geld beginnen verdienen, maar ziet niet dat de Duitsers zouden zeggen: die chemie, we hebben ze nodig, stuur ze maar naar Duitsland. Er was een tweede mogelijkheid: dat ik mijn doctoraat doe. Dat ik dus niet meer cursus volgde: doctoraat dat is een eigen werk afgeven. Dat ik dat dus doe. Dan mag ik ook aan de universiteit blijven. De Duitsers zullen mij ook niet opeisen omdat ik nog altijd doctoraatsstudent ben. En dan hebben we daarvoor gekozen. Doctoraatsstudent. En dan heb ik zo mijn doctoraat bekomen. Twee voordelen: ten eerste, ik zou niet opgeëist kunnen worden en ten tweede, ik had dan iets: een doctoraat. Dat was nog in de tijd, ik herinner mij nog, bij de Antwerpse waterwerken, de eerste dag dat ik daar binnen kwam. "Een analysebulletin van het water." Ik zeg: "Ik heb nog geen analyse gezien." – "Tekent maar, want wij hebben uw handtekening nodig." Daar kwam het op neer. Het voornaamste was dat er een handtekening van een doctor in de scheikunde onder de analyse stond, of ge die nu gedaan had of niet. En ook als ze naar het buitenland iemand wensten te sturen, een doctor hee. Dus als ge naar Duitsland ging: "Doctor Karl Poma, jawohl!" Terwijl licentiaat, dat was dan... ja.... (*glimlacht*)

Ik kan uren vertellen, nietwaar.

01:37:38

Einde van het interview

²⁰ Beter bekend onder de afkorting UCB.